

Myshchak I. M., Doctor of Historical Sciences, Senior Scholar, Head of the Scientific and Organizational Department, the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine (Ukraine, Kyiv), myshchak@ukr.net

Basic directions of the educational reform in the first period of the Ukrainian Revolution in 1917–1921 (on the materials of Ukrainian newspapers of 1917)

The analysis of the newspapers publications on the initial stage of the Ukrainian Revolution (1917) was held. The main directions of education system reformation were defined to improve its quality, as well as to approach it to the practical needs of national economy and public administration.

Keywords: Ukrainian Revolution, reformation, education system, school, newspaper.

Мишчак І. Н., доктор исторических наук, старший научный сотрудник, заведующий научно-организационным отделом, Институт законодательства Верховной Рады Украины (Украина, Киев), myshchak@ukr.net

Основные направления реформирования системы образования на начальном этапе Украинской революции 1917–1921 годов (по материалам украинских газет 1917 года)

Осуществлен анализ газетных публикаций на начальном этапе Украинской революции (1917 г.). Определены основные направления реформирования системы образования с целью повышения ее качества и приближения к практическим потребностям народного хозяйства и государственного управления.

Ключевые слова: Украинская революция, реформирование, система образования, школа, газета.

* * *

УДК 371.2:[2–756:378.4–096(477.43/44)КПДУ](045)

Адамський В. Р.
викладач кафедри суспільних дисциплін,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
(Україна, Хмельницький), kgpa_nauka@ukr.net

**НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА БОГОСЛОВСЬКОМУ ФАКУЛЬТЕТІ
КАМ'ЯНЕЦЬ–ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Досліджується процес розробки та запровадження навчального плану для богословського факультету Кам'янець–Подільського державного українського університету, урочисто відкритого 22 жовтня 1918 р. Автор акцентує увагу на ролі представників професорсько–викладацької корпорації Київської духовної академії у реалізації цього проекту. Ґрунтовно розглядається змістовне наповнення навчального плану, розподіл його на відділи та відповідно виокремлюються загальнообов'язкові дисципліни та спеціальні курси. Простежується процес застосування цілісного документу в навчальній практиці та аналізуються труднощі на цьому шляху. Розкривається внесений змін до навчального плану, зумовлених практичним досвідом викладання теологічних студій у вищій школі на Поділлі. За допомогою методів об'єктивності та історизму вдалося визначити історичну значимість запровадження зразкового навчального плану на богословському факультеті Кам'янець–Подільського державного українського університету.

Ключові слова: Кам'янець–Подільський державний український університет, богословський факультет, навчальний план, професорсько–викладацька корпорація, Київська духовна академія.

Кам'янець–Подільський державний український університет, урочисто відкритий 22 жовтня 1918 р., на відміну від Харківського, Новоросійського та університету св. Володимира, заснованих в імперську добу, виступав уособленням втілення національних засад у вищій школі не лише у змістовному навантаженні навчально–виховного процесу, але й вперше на сході слов'янства структурно відповідав європейським зразкам організації вищої школи. Прикладом цього слугує заснування в університеті богословського факультету, закон про який гетьман П. Скоропадський підписав 20 листопада 1918 р. [1]. Велика заслуга в реалізації ідеї підготовки практичних богословів у стінах світського вищого навчального закладу належить одному з будівничих Подільського університету, його

першому ректору І. І. Огієнку. Він доклав чимало зусиль задля того, щоб молоді люди, котрі в переважній своїй більшості були вихідцями з бідніших родин, за умов військового часу змогли розкрити усі свої фізичні, інтелектуальні та духовно–моральні якості.

Однак поява у Кам'янець–Подільському державному українському університеті нового структурного підрозділу стала можливою завдяки допомозі та сприянню багатьох інституцій та посадових осіб Міністерства народної освіти і Міністерства ісповідань. Зокрема, ключову роль у підготовці зразкового навчального плану відіграли представники професорсько–викладацької корпорації Київської духовної академії.

До сьогодні означена тема не знайшла свого відображення в історіографії проблеми. Лише окремі її аспекти висвітлено у працях В. І. Ульяновського [2] та О. М. Завальнюка [3] в контексті більш ширшого опрацювання різнопланових питань державно–церковного життя доби Гетьманату П. Скоропадського та становлення системи національної вищої освіти періоду Української революції 1917–1920 рр.

Відтак метою пропонованої статті є аналіз організаційних заходів з впровадження навчального процесу на богословському факультеті Кам'янець–Подільського державного українського університету, яким вперше в історії національної освітньої практики було започатковано підготовку практичних богословів у стінах світської вищої школи.

Прохання надати допомогу у розробці зразкового навчального плану для богословських факультетів університетів надійшло до Ради Київської духовної академії 15 червня 1918 р. за підписом т. в. о. товариша Міністра ісповідань К. К. Мировича [4, арк. 11–11зв]. За декілька днів це питання стало предметом її уваги та спеціального обговорення, у результаті чого була створена спеціальна комісія в складі ординарного професора В. Рибінського, екстраординарного професора В. Попова, доцента А. Лук'яненка та в. о. доцента Н. Бессарабова, якій і доручалося виконати дане завдання [5, арк. 7].

Комісія спрацювала достатньо оперативно. Представлений нею проект Рада Київської духовної академії розглянула 13 липня 1918 р. В його основі лежав навчальний план, розроблений уповноваженими представниками духовних академій в Петрограді за участі запрошених професорів місцевого університету.

Богословські факультети мислились переважно як наукові інституції. Студенти зобов'язувались спочатку прослухати загальні курси з обов'язкових та групових предметів, а потому пройти спеціальні курси та практичні заняття. Загальнообов'язкові дисципліни включали студіювання таких предметів: Святе Письмо Старого Заповіту (ісагогика та екзегетика) (8 год.), Святе Письмо Нового Заповіту (ісагогика та екзегетика) (8 год.), історія староцерковного письменства (патрологія) (8 год.), філософія і психологія релігій та апологіка “откровенної релігії” (10 год.), догматичне богослов'я (6 год.), історія стародавньої церкви (8 год.), християнська етика (6 год.), історія православного богослужіння (літургіка) (6 год.), історія Української церкви (6 год.), історія Російської церкви (6 год.), єврейська мова (6 год.), одна з нових мов (8 год.). Крім

того, на юридичному факультеті студенти мали прослухати курс церковного права (4 год.), а на історико-філологічному – логіку, психологію, грецьку мову та латинську мову в обсязі 4 год. на кожную дисципліну.

Разом на загальнообов'язкові предмети відводилося 106 год. навчального часу [6, арк. 150–150зв].

По закінченні загальних курсів навчання продовжувалося на одному із п'яти відділів, на які розмежовувався факультет: біблійний, богословсько-філософський, церковно-історичний, богословсько-словесний та церковно-практичний.

На біблійному відділі студенти проходили спеціальні курси з Святого Письма Старого та Нового Заповіту (по 8 год.), єврейської мови з семітичними мовами (6 год.), Старозавітного та Новозавітного богослов'я (по 3 год.), грецької новозавітної мови (4 год.), історії єврейського народу в біблійну епоху (4 год.), географію Палестини (2 год.), біблійну археологію (4 год.), євангельську історію (2 год.), історію апостольського віку (2 год.), історію релігій Сходу (4 год.), церковно-слов'янську мову слов'янської біблії (2 год.). На історико-філологічному факультеті слухали курс історії стародавнього Сходу (4 год.).

Навчальним планом також передбачалося, що кожний студент біблійного відділу в загальній сукупності повинен мати по 4 год. практичних занять з Старого та Нового Заповіту. На державний іспит виносилось Святе Письмо Старого та Нового Заповіту з “усіма спеціальними курсами та конспектами з них”, єврейська мова та грецька новозаповітна мова [6, арк. 151].

На богословсько-філософському відділі навчальний процес включав студіювання спеціальних курсів з філософії і психології релігій та апологетики християнських релігій (4 год.), догматичного богослов'я (6 год.), християнської етики (6 год.), а також історію догматів (4 год.), педагогіку (4 год.), порівняльне богослов'я (4 год.), історію релігій Сходу (4 год.), історію релігій і культу Греції та Риму (2 год.), християнську аскетичну та містику (4 год.), історико-християнський огляд соціальних вчень (4 год.). Спільно з студентами історико-філологічного факультету слухачі відділу мали пройти історію давньої філософії (4 год.), історію середньовічної філософії (2 год.), історію нової та новітньої філософії (4 год.) та вступ у філософію (4 год.).

Практичним заняттям відводилося 8 год. Із них 4 год. займала християнська етика, а ще 4 год. студент мав право вибору між догматичним богослов'ям чи історією догматів. На державний іспит виносилось догматичне богослов'я, християнська етика з “усіма спеціальними курсами та конспектами з них”, історія давньої, середньовічної, нової та новітньої філософії [6, арк. 151].

Церковно-історичний відділ, в свою чергу, поділявся на дві групи – слов'яно-українську та греко-латинську. Студенти обох з них спільно слухали спеціальні курси з історії давньої церкви (6 год.), історії Української церкви (6 год.) та історії Російської церкви (6 год.), а також історію апостольського віку (2 год.), джерелознавство та історіографію давньої церковної історії (2 год.), церковно-історичну географію з

хронологією (2 год.), церковну археологію (3 год.) та історію християнського мистецтва (3 год.). Разом із студентами історико-філологічного факультету вивчали філософію та методологію історії (6 год.) та історію Греції і Риму (4 год.), а на юридичному – церковне право (2 год.).

Далі предмети розмежовувалися по групах. Слухачі греко-латинської групи студіювали історію греко-східної церкви (3 год.), історію християнського (не грецького) Сходу (4 год.), історію західних церков (6 год.), історію православного богослужіння (спеціальний курс) (3 год.) та разом із студентами історико-філологічного факультету слухали історію Візантії (4 год.), історію середніх віків (3 год.) та історію нового часу (3 год.).

Натомість слов'яно-українська група студіювала історію України (4 год.), російську історію (4 год.), джерелознавство та історіографію Української церковної історії (2 год.), джерелознавство та історіографію російської церковної історії (2 год.), історію російського розколу та сектантства (4 год.), історію слов'янських церков (6 год.), історію румунської церкви (2 год.).

Слухачі церковно-історичного відділу, так само як і інших ланок, зобов'язані були відбутися 8 год. практичних занять, з яких 4 год. з історії давньої церкви та 4 год. з історії Української церкви. Навчальним планом допускалося, що студенти, за власним бажанням, замість історії давньої церкви могли здавати заліки з історії російської церкви, історії західних церков або історії греко-східної церкви. На державний іспит виносилася історія давньої церкви, історія Української церкви, історія російської церкви, історія західних церков (для греко-латинської групи) та історія слов'янських церков (для слов'яно-української групи) [6, арк. 151зв].

Богословсько-словесний відділ на кшталт церковно-історичного також поділявся на дві аналогічні групи. Слухачі обох з них слухали спеціальний курс з історії давнього церковного письменництва (4 год.), а також історію візантійської літератури (4 год.), історію слов'яно-російської духовної письменності (4 год.), історію української літератури (6 год.), історію російської літератури (6 год.), українську мову (4 год.), російську мову (4 год.), історію проповіді та гомілетичну (4 год.), вступ до мовознавства (3 год.), давню церковно-слов'янську мову (4 год.), слов'яно-російську палеографію (2 год.), слов'янознавство (4 год.). Крім того, разом із студентами історико-філологічного факультету вивчали методологію історії літератури (6 год.).

Греко-латинська група проходила вивчення історії західно-європейських літератур (6 год.), історію римської літератури (2 год.) та спеціальний курс з історії грецької літератури (2 год.).

В свою чергу слов'яно-українська група студіювала історію слов'янських літератур (6 год.) та два спецкурси – історію української літератури та історію російської літератури обсягом по 2 год. кожний.

Практичні заняття визначалися в обсязі 4 год. з історії староцерковної письменності та 4 год. з української літератури або української мови. На державний іспит виносилася історія староцерковної

письменності, історія української літератури, історія російської літератури, українська мова, російська мова та інша церковно-слов'янська мова [6, арк. 152].

Врешті, церковно-практичний відділ вивчав чотири спецкурси з християнської етики (4 год.), історії Української церкви (4 год.), історії російської церкви (4 год.) та історії православного богослужіння (4 год.). Крім того, навчальним планом передбачалося студювання історико-критичного огляду соціальних вчень (4 год.), історії православної місії (2 год.), церковної статистики (2 год.), пасторології (6 год.), історії проповіді та гомілетики (4 год.), історії російського розколу і сектантства (4 год.), християнської аскетичної та містики (4 год.), історії та розбору західних віровчень (6 год.). Знову ж таки низку дисциплін студенти відділу слухали разом із колегами з юридичного факультету. Це, зокрема, церковне право (6 год.), державне право (4 год.), західно-руське (українське право) (4 год.) та енциклопедія права (2 год.).

Кожний слухач церковно-практичного відділу повинен був пройти в загальній сукупності 8 год. практичних занять, з яких 4 год. з історії проповіді і гомілетики та 4 год. з історії розколу та сектантства. Навчальним планом допускалося, що студенти могли замість історії розколу та сектантства вибрати церковне право або історію та розбір західних віровчень. На державний іспит виносилося церковне право, християнська етика, західно-руське (українське) право, історія проповіді та гомілетика, історія православного богослужіння та пасторологія з спеціальними курсами [6, арк. 152зв].

Навчальним планом окреслювалося, що крім визначених загальних курсів та предметів на відділах, в якості необов'язкових курсів студентам богословського факультету могли рекомендувати слухання й інших дисциплін на історико-філологічному, природничому та юридичному факультетах.

Також, крім виконання плану практичних занять, кожний слухач для заліку восьми семестрів повинен був представити курсову роботу.

Для якісного забезпечення розробленого плану викладання документ передбачав створення 24 кафедр, не рахуючи тих викладачів, котрі працювали на спільних кафедрах для богословського, історико-філологічного та юридичного факультетів [6, арк. 153].

Крім того, навчальний план визнавав необхідним для першого року навчання на богословському факультеті Кам'янець-Подільського державного українського університету встановити для проходження такий об'єм дисциплін та штат викладачів: Святе Письмо Старого Заповіту (8 год.), філософія і психологія релігій та апологетика християнської релігії (6 год.), історія староцерковної письменності (8 год.), історія давньої церкви (8 год.), історія Української церкви (6 год.), єврейська мова (6 год.) та грецька мова (4 год.), яка мала слухатись на історико-філологічному факультеті. При цьому штат викладачів мав складатися з шести осіб [6, арк. 153–153зв].

Таким чином, навчальний план, на перший погляд, був доволі завантаженим та багатопредметним. Саме на цьому аспекті під час дискусії наголошував екстраординарний професор М. Поснов. З огляду на це,

він категорично не погоджувався з проектованою конструкцією навчальної частини майбутніх богословських факультетів. За зразок М. Поснов радив взяти європейську практику, де богословські підрозділи отримали свою визначеність та довершеність. Передусім професор вважав за необхідне суттєво скоротити викладання світських предметів і відповідно зосередити навчання на трьох відділах: біблійно-екзегетичному, історичних наук та систематичних богословських наук [6, арк. 165–167зв]. При цьому самі факультети повинні були стати аконфесійними, оскільки в науковому плані їхнє існування поряд із духовними академіями втрачало будь-який сенс.

Заперечуючи М. Поснову, упорядники звертали увагу на той факт, що невірно було робити висновки, базуючись лише на паперовому аналізі конструкції плану. Необхідно було спробувати збагнути точку зору студента, який поступав на богословський факультет. З цієї позиції навчальний план, не порушуючи принципів наукової єдності та повноти, надавав можливість слухачу отримати об'ємні знання із загальноосвітніх предметів та наразі зосередитися на тих дисциплінах, до яких в силу своїх індивідуальних нахилів він відчував найбільший потяг. Ці міркування здалися для більшості Ради досить переконливими, а відтак остання затвердила навчальний план в редакції комісії практично без змін [6, арк. 150].

Слід відмітити, що і в подальшому обговоренні розроблений комісією навчальний план для богословського факультету Кам'янецького університету не зазнав істотних змін. Спочатку його схвалив Учений комітет при Міністерстві ісповідань, а 30 липня 1918 р. із незначними правками затвердила спеціальна Нарада, скликана В. В. Зіньківським за участі самого міністра, академіка В. І. Вернадського, голови Вченого комітету П. П. Кудрявцева, професорів В. З. Завитневича, А. М. Лук'яненка, Н. Ф. Мухіна, В. Д. Попова, товариша Міністра ісповідань К. К. Мировича, прот. П. Я. Светлова та представника Київської духовної академії В. П. Рибінського [5, арк. 30–34].

Навчальний процес на богословському факультеті Кам'янець-Подільського державного українського університету розпочався 1 грудня 1918 р. З огляду на брак викладачів, забезпечити виконання напрацьованих пропозицій було справою непростою. Тому в першому семестрі з предметів богословського курсу викладалася тільки історія Української Церкви [7, арк. 25]. Решту навчального часу студенти віддавали слуханню загальноосвітніх дисциплін разом із студентами історико-філологічного факультету, зокрема історію української мови, яку читав І. І. Огієнко 4 год. на тиждень, та історію старого українського письменства, яку викладав Л. Т. Білецький [7, арк. 29].

Ситуація дещо покращилася у другому семестрі 1918/19 навчального року. Факультет адміністративно структурувався. 1 січня 1919 р. наказом Міністерства освіти і мистецтва УНР В. О. Біднов був призначений деканом структурного підрозділу [8, с. 168]. На вакантні посади запросили авторитетних місцевих наукових діячів (Ю. Й. Сіцинського, П. В. Табінського, О. З. Неселовського) та перспективних випускників Київської духовної академії (І. А. Любарського, Й. Ф. Оксіюка, М. М. Васильківського). Це дало змогу

збільшити кількість богословських дисциплін у навчальному процесі студентів. Зокрема, з богословських предметів викладалися історія Української Церкви, загальна церковна історія, історія християнського богослужіння, філософія та психологія релігії та апологетика “откровенної релігії”, церковна археологія, історія християнського мистецтва, грецька мова Нового Заповіту [7, арк. 25]. На практичних заняттях студенти знайомилися з критикою тексту на прикладах тлумачення суперечливих місць Нового Заповіту (особливо Євангеліє від Марка XVI, 9–20; Євангеліє від Івана V, 3–4; VII, 53; VIII, 11; XXI, 1–25) [7, арк. 29].

Готуючись до нового навчального року, декан факультету В. О. Біднов доповідав ректору І. І. Огієнку про потребу заповнити вакантні посади мінімуму чотирьох кафедр: Святого Письма Старого на Нового Заповітів, історії стародавнього церковного письменства та догматичного богослов'я. З огляду на відсутність відповідних осіб, рада професорів богословського факультету на засіданні 21 липня 1919 р. ухвалила рішення, яким доручила провадити виклади таким членам своєї корпорації: екстраординарному професору В. О. Біднову – Святе Письмо Старого Заповіту (3 год.), приват–доценту І. А. Любарському – Святе Письмо Нового Заповіту (4 год.), приват–доценту Й. Ф. Оксіюку – історію стародавнього церковного письменства (4 год.), приват–доценту О. З. Неселовському – єврейську мову (2 год.) та приват–доценту М. М. Васильківському – християнську етику (3 год.). Крім того, мали продовжуватися студії з історії Української Церкви (6 год.), історії християнського богослужіння (4 год.), історії стародавньої церкви (4 год.), грецької мови Нового Заповіту (2 год.), філософії і психології релігії та апологетики “откровенної релігії” (4 год.) [7, арк. 31–31зв].

Восени 1919 р. рада професорів богословського факультету розробила власний проект навчального плану, який порівняно з попереднім містив певні зміни (кількість обов'язкових предметів на усіх відділах збільшувалась із 17 до 20), але зберігав загальну його конструкцію з поділом викладів на вивчення загальнообов'язкових дисциплін та групових. Останні, в свою чергу, також поділялися на загальні та спеціальні курси [7, арк. 47–55]. Цей план 5 листопада 1919 р. був розглянутий та затверджений Радою професорів навчального закладу.

На відміну від інших структурних підрозділів Кам'янець–Подільського державного українського університету богословському факультету, мабуть, найважче було налагодити нормальний навчальний процес. Крім інших причин цьому не сприяв факт постійної зміни політичних режимів в краї, особливо коли місто займали більшовики. Останні двічі намагалися цілковито ліквідувати богословський факультет. З третього разу їм таки вдалося досягти своєї мети. Наказом виконуючого обов'язки політичного комісара університету Мізіна від 7 грудня 1920 р. дану структурну ланку таки було остаточно закрито [9, арк. 28].

Втім, в історії національної богословської думки та справи відродження Української Церкви досвід

богословського факультету Кам'янець–Подільського державного українського університету завжди матиме практичну цінність, яка полягає не лише в осягненні успіхів, що сприяють пошуку оптимальних форм викладання відповідних дисциплін у сьогоденні, а й в ідеях, не завжди у повній мірі реалізованих, але не менш значимих.

Список використаних джерел

1. Ухвалений Радою Міністрів Закон про заснування Богословського Факультету Кам'янець–Подільського Державного Українського Університету // Державний вісник. – 1918. – 22 листопада.
2. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського): навч. посіб. / В. І. Ульяновський. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.
3. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): [моногр.] / О. М. Завальнюк. – Кам'янець–Подільський: Аксіома, 2011. – 644 с.
4. Центральний державний історичний архів у м. Києві (далі – ЦДІАК). – Ф.711. – Оп. 3. – Спр. 3998. – 19 арк.
5. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.1071. – Оп. 1. – Спр. 265. – 35 арк.
6. ЦДІАК. – Ф.711. – Оп. 3. – Спр. 3977. – 212 арк.
7. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХМО). – Ф.Р–582. – Оп. 1. – Спр. 41. – 63 арк.
8. Завальнюк О. М. Історія Кам'янець–Подільського державного українського університету в іменах (1918–1921 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець–Подільський: Абетка–НОВА, 2006. – 632 с.
9. ДАХМО. – Ф.Р–582. – Оп. 1. – Спр. 33. – 120 арк.

References

1. Ukhvalenyi Radoyu Ministriv Zakon pro zasnuvannia Bohoslovskoho Fakultetu Kamyanets–Podilskoho Derzhavnoho Ukrayinskoho Universytetu // Derzhavnyi visnyk. – 1918. – 22 lystopada.
2. Uliyanovskiy V. I. Tserkva v Ukrayinskii Derzhavi 1917–1920 rr. (doba Hetmanatu Pavla Skoropadskoho): navchalnyi posibnyk. – K.: Lybid, 1997. – 320 s.
3. Zavalniuk O. M. Utvorennia i diyalnist derzhavnykh ukrayinskykh universytetiv (1917–1921 rr.): monohrafiya. – Kamyanets–Podilskyy: Aksioma, 2011. – 644 s.
4. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u m. Kyievi (dali – TsDIAK). – F.711. – Op.3. – Spr.3998. – 19 ark.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchyykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrayiny. – F.1071. – Op.1. – Spr.265. – 35 ark.
6. TsDIAK. – F.711. – Op.3. – Spr.3977. – 212 ark.
7. Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoyi oblasti (dali – DAKhMO). – F.R–582. – Op.1. – Spr.41. – 63 ark.
8. Zavalniuk O. M. Istoriya Kamyanets–Podilskoho derzhavnoho ukrayinskoho universytetu v imenakh (1918–1921 rr.). – Kamyanets–Podilskyy: Abetka–NOVA, 2006. – 632 s.
9. DAKhMO. – F.R–582. – Op.1. – Spr.33. – 120 ark.

Adamskiy V. R., teacher of the department of social disciplines, Khmelnytskyi Humanitarian–Pedagogical Academy (Ukraine, Khmelnytskyi), kgpa_nauka@ukr.net

Educational process at theological faculty of Kamyanets–Podilskiy State Ukrainian University

The process of working out and introduction of the curriculum for theological faculty of Kamyanets–Podilskiy State Ukrainian University, opened on October 22, 1918, has been studied in the article. The author emphasizes on the role of representatives of the professors and teachers corporation of Kyiv theological Academy in the realization of this project. Contextual filling of the curriculum, its distribution into the departments have been substantially examined, and, accordingly, general compulsory disciplines and special courses have been singled out. The process of application of the complete document in the educational practice has been traced, and the difficulties on this way have been analyzed. Changes entering into the curriculum, stipulated by the practical experience of teaching theological studios in higher school in Podillia region has been revealed. With the help of method of objectivity and historical method, it became possible to determine historical importance of introduction of the exemplary curriculum at theological faculty of Kamyanets–Podilskiy State Ukrainian University.

Keywords: Kamyanets–Podilskiy State Ukrainian University, theological faculty, curriculum, professors and teachers corporation, Kyiv theological Academy.

Адамський В. Р., преподаватель кафедры общественных дисциплин, Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия (Украина, Хмельницкий), kgpa_pauka@ukr.net

Учебный процесс на богословском факультете Каменец-Подольского государственного украинского университета

Исследуется процесс разработки и внедрения учебного плана для богословского факультета Каменец-Подольского государственного украинского университета, торжественно открывшегося 22 октября 1918 г. Автор акцентирует внимание на роли представителей профессорско-преподавательской корпорации Киевской духовной академии в реализации этого проекта. Содержательно рассматривается смысловое наполнение учебного плана, его раздел на отделения и соответственно выделяются общеобразовательные дисциплины и специальные курсы. Прослеживается процесс применения целостного документа в учебной практике, и анализируются трудности на этом пути. Раскрывается внесение изменений в учебный план, обусловленных практическим опытом преподавания теологических студий в высшей школе на Подолье. При помощи методов объективности и историзма удалось определить историческую значимость внедрения учебного плана на богословском факультете Каменец-Подольского государственного украинского университета.

Ключевые слова: Каменец-Подольский государственный украинский университет, богословский факультет, учебный план, профессорско-преподавательская корпорация, Киевская духовная академия.

* * *

УДК 94(477)“192”

Адамська І. Г.

кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), iryna.adamska@gmail.com

**МЕДИКО–САНІТАРНА ПРОПАГАНДА
У УСРР у 1920–х роках**

Досліджено популяризацію медико–санітарних знань в УСРР у 1920–х роках. На основі аналізу літературних творів медичної тематики, які публікувалися в журналі “Шлях до здоров’я”, з’ясовано основні напрямки медичної та санітарно–гігієнічної пропаганди радянської влади. Встановлено, що увагу населення привертало до таких проблем як поганий санітарний стан міст і сіл. Влада намагалася привчити людей до підтримки особистої гігієни та навчити засобів профілактики сезонних захворювань. Тому за допомогою літературних творів розповсюджувала інформацію про методи запобігання епідеміям, соціальним хворобам, популяризувала установи охорони материнства й дитинства, вела боротьбу зі знахарством та пропагувала діяльність лікарів. Паралельно намагалася протидіяти девіантній поведінці та популяризувати діяльність радянських громадських організацій і суспільних установ, проводити антирелігійну пропаганду чи негативно налаштовувати населення проти так званих невідгнаних членів суспільства, а врешті – формувати позитивний образ прибічників більшовиків.

Ключові слова: пропаганда, медико–санітарні знання, УСРР, 1920–ті роки, літературні твори, медична періодика.

Агітацію та пропаганду з перших днів існування радянської влади використовувалося для вирішення різних політичних задач. Нове керівництво країни вважало засоби масової інформації за найефективніший спосіб поширення потрібних ідей. Друк проводив політику правлячої партії та сприймався як колективний агітатор. Зміст радянських видань мав, в більшості, пропагандистський характер і був спрямований на ідеологічне виховання населення. За допомогою газет, журналів, брошур та іншої друкованої продукції радянський уряд намагався вирішувати й соціальні проблеми.

Засоби більшовиків, які використовувалися для масового ідеологічного впливу на населення, привертати увагу дослідників. Структуру радянських агітаційно–пропагандистських органів та методи їх діяльності почали аналізувати ще в радянські часи та чинять це надалі [20; 39; 57]. Детально вивчено антирелігійну пропаганду в 1920–1930–х роках [1; 28].

Окремо розглянуто роль преси у цьому процесі [58] та використання засобів народної освіти [49]. Натомість медико–санітарна пропаганда та медична періодика практично не потрапляли в поле зору дослідників.

Восени 1925 р. Народний комісаріат охорони здоров’я почав видавати науково–популярний журнал “Шлях до здоров’я”. Для якнайбільшого поширення потрібної інформації друковано російськомовний та україномовний варіант видання, що, до того ж, відповідало політиці українізації, та здійснювано його радіотрансляцію. У часописі розміщувало популярно–наукові статті провідних діячів охорони здоров’я УСРР, але одночасно публіковано й невеликі літературні твори на медичну тематику – оповідання, нариси, гуморески, вірші. Головним їх завданням було привернути увагу читача до конкретних питань охорони здоров’я та поширити у легкій, невимушеній формі медичні і санітарно–гігієнічні знання та певні ідеологічні установки. Аналіз згаданих творів покаже, на які саме проблеми охорони здоров’я радянська влада намагалася звернути увагу населення, які аргументи застосовувала для досягнення своєї мети та як використовувала інтерес людей до медичної тематики.

Редакція журналу в першому ж номері визначила основні цілі видання, головною з яких було подолання санітарної неграмотності робітників і селян [48]. Відповідно, художні твори також мали на меті поширення санітарно–гігієнічних знань. Значну увагу приділяли санітарному стану міст. В одному з віршованих фельєтонів чітко та структуровано автор виділив основні проблеми: відсутність або нестачу водопостачання, брак рік, де можна купатися та займатися водним спортом, значну засміченість вулиць, поганий відвоз каналізації [8]. Висміюючи перелічене, автор все ж намагався виправдати відділи комунального господарства виконкомів та звернути увагу читачів до особистої гігієни. Але проблемним був не тільки благоустрій міст.

Велика кількість громадських установ та місць масового скупчення населення, таких як базари чи залізничні вокзали, також мала низький санітарний рівень, що відображено в кількох творах. В одному нарисі, популяризуючи ідею критих ринків, автор підкреслював негігієнічність вуличних базарів, розташованих на небрукованих площах [30]. Розуміючи неможливість швидкої зміни ситуації, він намагався привчити людей бути уважним до того, що вони купують. Кожний вид товару він критично оцінював: рибу, м’ясо, молоко, овочі та фрукти, солодощі. Не менше уваги приділив зовнішньому вигляду та поведінці продавців. Проте найбільше критики зазнали базарне “народне харчування” та перукарні. Останні не тільки самі по собі не відповідали жодним санітарним нормам, але ще погіршували санітарну ситуацію на всьому ринку. Інший автор продовжив критику базарних перукарень, але не залишив без зауважень й “паризьких” та “віленських” салонів [17]. Не менше критикувано й громадські їдальні, як кооперативні, так і державні [67]. Якщо в перших відзначалося погане обслуговування, а найчастіше його цілковитий брак, то у других – величезні черги, нестача місць та, найголовніше, недотримання санітарно–гігієнічних